

Posudek na bakalářskou práci

Jana Kodetová

Lexikální koheze v klasické řečtině

FF UK Praha, září 2020

Úkolem Jany Kodetové (dále JK) bylo zmapovat nejdůležitější přístupy k lexikální kohezi v mezinárodní literatuře a v konkrétním řeckém textu analyzovat různé lexikální prostředky, klasifikovat je a případně porovnat co do frekvence. Je třeba hned na počátku říci, že se JK tohoto úkolu zhostila s velkou invencí a samostatně, ačkoliv téma bylo obtížné, zejména pro studentku bakalářského studia.

Zatímco problematika gramatické koheze byla rozpracována v mnoha studiích, a to dokonce i pro starořečtinu (Bakker – Wakker, *Discourse Cohesion in Ancient Greek*, 2009), lexikální kohezi byla věnována podstatně menší pozornost. Vedle monografií zaměřených na angličtinu a na ruštinu (zejména Tanskanenová a Vychodilová), jimiž se autorka inspirovala, existuje (pro češtinu) jen několik stručných přehledů, zařazených do gramatik a encyklopedií. Pro starořečtinu žádná studie o lexikální kohezi zatím neexistuje, a tím pádem je práce Jany Kodetové novátorská a průkopnická.

Práce je strukturována přehledně a logicky: po stručném teoretickém pojednání (s.10-17) o kohezi (a koherenci), včetně současného stavu bádání, zkoumá autorka jednotlivé prostředky lexikální koheze v řečtině, konkrétně v první knize Xen. Cyr. Nejprve studuje prostředky reiterace (opakování, ekvivalence, substituce, kontrast a prostředky vycházející z hyponymně-hyperonymního vztahu (s. 17-51), dále prostředky kolokace (s. 51-59), následuje analýza souvislé pasáže (s. 59-65) a konečně závěr (s. 65-68). Výklad je ilustrován četnými příklady s bystrými komentáři a překladem, převzatým od Václava Bahníka, příp. upraveným autorkou.

Teoretická kapitola je zpracována pěkně, autorka prokázala, že se vyzná jak v terminologii, tak i v konceptu lexikální koheze a je schopna pracovat i s obtížnou cizojazyčnou literaturou. Podnětně uvedla diskusi o koherentních, ale nekohezních textech a *vice versa* (s.13). Také o stavu bádání informuje s přehledem, i když místy mohlo být její pojednání podrobnější, např. pokud jde o práci Flowerdewa a Mahlbergové (2009).

Kapitulu o reiteraci začíná autorka pojednáním o *opakování* (s. 18-25), kde věnuje největší pozornost jednoduchému (opakování stejného lexému, a to i v různých tvarech) a komplexnímu opakování (dochází ke změně gramatické funkce či ke slovnědruhovému transpozici, přičemž /nebo kohezní páry mají společný lexikální morfém). V rámci *opakování* zkoumá autorka podrobně i opakování kombinované. Zde by mohlo být zajímavé provést statistickou sondu, nakolik je užívání členu a demonstrativa u druhého členu kohezního páru závazné a jaké jiné varianty existují. Stranou nezůstalo ani zkoumání nekoreferenčních párů v jednoduchém a komplexním opakování.

Druhým prostředkem reiterace je *ekvivalence* (s. 26-31). Autorka přesvědčivě vysvětluje, proč používá název převzatý z Tanskanenové (2006), a ne obecný lexikálně sémantický termín, který se obvykle objevuje v pracích o lexikální kohezi, tj. *synonymie*. Dále podrobně rozebírá případy úplné a částečné ekvivalence, přičemž využívá jak LSJ, tak i slovník Hésychiův. Promyšlené je i pojednání o kontextové ekvivalenci.

Třetím zkoumaným prostředkem je *substituace* (s. 31-39), kterou autorka po vzoru Tanskanenové pojímá jako substituci zájmennou. I když ji někteří badatelé probírají v rámci gramatické koheze, JK přesvědčivě ukazuje její sounáležitost s lexikální kohezí. Dávám ke zvážení, zda by v komentářích nebylo vhodné uvádět zájmeno ve stejném tvaru jako je v příkladu (a nikoli v nominativu), aby byl text přehlednější. Případy, kdy substituent (αὐτόν atd.) ve funkci předmětu v řečtině chybí (jako v př. 2 na s. 38), stojí mimo dosah této práce. V hraničních případech se autorka nad textem poctivě zamýšlí a konstruktivně předkládá více řešení, aniž by se snažila násilně dospět ke konkrétnímu výsledku. Případná je autorčina poznámka o funkční blízkosti zájmena ταῦτα a zevšeobecnujícího substantiva, naopak chybí zmínka o frekventovaných případech, kdy je οὗτος užito v sg. Pěkné je odlišení οὗτος ve funkci substituentu a kvantifikátoru a dále upozornění na rozdílný způsob užívání οὗτος (anaforicky) a ὅδε (kataforicky). Poslední postřeh by ovšem bylo třeba podložit solidní statistickou sondou, zejm. protože οὗτος funguje v účinkových větách apod. kataforicky (CGCG, sekce 46.2).

Čtvrtá subkapitola je věnována *kontrastu* (s. 39-43). Ač tu de facto nejde o reiteraci, většina badatelů s kontrastem//antonymií v rámci lexikální koheze pracuje. JK důvtipně aplikuje rozdělení antonymních adjektiv (graduální / polární a komplementární) na slovesa, i když použít definici Z. Hladké (2017b) o stupňovatelnosti u sloves přirozeně nelze (pozn. 69 na s. 40); dále si všímá kohezních párů, kdy kontrast je zakotven kontextově.

Poslední typ reiterace představují *hyponymně-hyperonymní vztahy* (s. 43-51, tj. *generalizace* [hyperonymie], *zevšeobecnující substantiva*, *specifikace a kospecifikace*). V příkladu 2 na s. 45-46 bych se klonila k názoru, že výrazy φανέντα a σημεία představují částečná synonyma a že jsou kontextově synonymní. Není mi jasné tvrzení, že „kategorie hyperonymie se velmi často překrývá s kontrastem a kolokací“ (s. 46). V př. 1 na s. 47 nejsem přesvědčena, že τόπον představuje v daném kontextu zevšeobecnující substantivum ve vztahu ke slovu ἀγορά, zejm. vzhledem ke spojení εἰς ἄλλον τόπον. To souvisí s velmi pěkným pozorováním, že χρῆμα může v jednom kontextu fungovat jako zevšeobecnující substantivum, kdežto v jiném nikoliv (s. 47), podobně jako πᾶγμα (s. 48), nebo s tím, že ukazovací ταῦτα může fungovat podobně jako zevšeobecnující substantivum (s. 48-49). Ohledně příkladu 4 na s. 50 bych upřednostnila vysvětlení pomocí *kolokace* místo *specifikace* (ἐμπλησθῆναι ~ ἄρτος καὶ κρέα).

Druhým typem prostředků lexikální koheze je – vedle *reiterace* – *kolokace* (s. 51-59), která je v mezinárodní literatuře mnohem méně propracovaná a která se v české literatuře neobjevuje prakticky vůbec. JK dobře pochopila rozdíl mezi kolokací běžně známou z lexikografie a kolokací kohezivní (ustálená řada, kolokace spojená s aktivitou a složitá kolokace). I když se jí podařilo najít jen několik příkladů, prokázala, že si i s touto problematikou dovede dobře poradit. Možná by bylo výhodné více využívat konceptu sémantického rámce (př. 2 na s. 55 nebo př. 3 na s. 56).

Poslední kapitola představuje iniciativně zpracovaná analýza krátké pasáže Cyr. 1.6.22-23 (s. 59-65), která hezky ilustruje výskyt a zastoupení lexikálních kohezních prostředků v souvislém textu a která je doplněna v příloze (proč ne přímo zde?) přehlednou tabulkou. V př. 4 na s. 61 bych navrhla vzít v úvahu sémantický rámec *plavba na moři*, stejně jako v př. 13 na s. 64 sémantický rámec *zaměstnání*, v př. 14 na s. 64 αὐτόν nesubstituuje nevyjádřený podmět.

Závěr přesvědčivě shrnuje a zdůvodňuje dosažené výsledky. Autorka dospěla k empiricky podloženému názoru, že prostředky lexikální koheze identifikované v jiných

jazycích lze nalézt i v klasické řečtině (u Xenofóna), i když např. *kospecifikace* nebo *ustálená řada* jsou sporadické. Ukázala, že nejčastějším typem lexikální koheze je *substituce* a dále *opakování*, a oprávněně upozornila na problematičnost *kolokace spojené s aktivitou* a *složitě kolokace*; podnětně navrhla rozšířit definici *kolokace spojené s aktivitou* i na vazbu mezi dvěma slovesy nebo substantivy.

Struktura práce je přehledná a velmi dobře promyšlená, výklad je podáván systematicky a v logickém sledu. Text je jasně a srozumitelně formulován (kromě několika drobných úseků, např. v abstraktu nebo v úvodu), autorka se vyjadřuje konsistentně a uvádí řadu bystrých postřehů. Po technické stránce se však objevila některá nedopatření, způsobená zřejmě nepozorností a nedostatkem času, např. řecké výrazy jsou v textu někde psány kurzivou a jinde ne; objevuje se záměna ve vyznačení sledovaných elementů v příkladu (např. př. 1 na s. 33), setkáme se s nedokončenými poznámkami (např. pozn. 40 na s. 26 apod.), s tím, že část řeckého originálu je nepřeložena (např. s. 50, př. 2), v pozn. 44 a 47 jsou chybně uvedena slovníková hesla, odkazy na jiné části textu (s. 34, 39, 42) nefungují, pozn. 69 na s. 40 omylem hovoří o kontrárnosti místo o komplementaritě. Přehlednosti práce by prospělo zvýrazňování nadpisů jednotlivých subkapitol (*passim*) a uvádění kapitol na nové stránce.

Drobná nedopatření se objevila i v bibliografii, např. při citaci Breitebachovy, *Xenophons Kyropädie*; Giannakis má mít rok vydání 2014, resp. 2013; Hesychius má nesprávný pravopis, slovník Montanariho nelze citovat jako „Brill“. Pokud je *Nový encyklopedický slovník češtiny* uveden v bibliografii jako *CzechEncy*, pak je třeba všude v textu citovat jako *CzechEncy*, a ne jako Karlík, Nekula & Pleskalová.

Návrh na diskusi: kromě podnětů v posudku bych se ráda zastavila u př. 4. na s. 20 (opakování lexikálního morfému).

Autorka prokázala, že je schopna pracovat samostatně, umí velmi dobře uchopit velmi obtížné a v grécistické literatuře dosud nezpracované téma. Dovede se dobře orientovat v cizojazyčné sekundární literatuře, její argumentace je promyšlená a závěry, k nimž dospěla, formuluje jasně a srozumitelně. Práci považuji za kvalitní podklad pro obhajobu a navrhuji známku výborně.

doc. PhDr. Dagmar Muchnová, CSc.

V Praze dne 24.8. 2020